

Маліновська Катерина Олександрівна
*к.е.н., викладач циклової комісії економічних дисциплін
ВСП «Житомирський торговельно-економічний
фаховий коледж КНТЕУ»
м. Житомир, Україна*

РОЛЬ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ ЯК СУБ'ЄКТІВ ПЕРВИННОГО ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ

Інтеграція України у світовий економічний і фінансовий простір вимагає запровадження законодавства, яке дозволяє здійснювати контроль зі сторони банківських установ за фінансовими операціями своїх клієнтів. Такі вимоги збільшили свою актуальність через велику кількість випадків фінансування тероризму та відмивання грошей. Тому з метою запобігання проведення підозрілих фінансових операцій та забезпечення рівня їх прозорості, встановлення мети цих операцій та кінцевого бенефіціара держава шляхом запровадження відповідного законодавства здійснює їх фінансовий моніторинг.

Гостра актуальність проблеми викликала її обговорення у широких колах як науковців, так і представників бізнесу. Зокрема, ведуть дискусії з питань, можливості практичної реалізації законодавчих норм фінансового моніторингу практики В. Андрусак, М. Давиденко, С. Закірова [1], І. Красовський, науковці О. Смагло [4], Л. Гулько, М. Дмитренко та інші. З огляду на різноаспектність обговорень ще багато питань в цій сфері й досі потребують вирішення.

В Україні основним нормативним документом, який регулює питання контролю за діяльністю суб'єктів господарювання та протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом є закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» (далі – Закон). Відповідно до цього закону, у травні 2020 року було затверджено положення «Про здійснення банками фінансового моніторингу», за яким банківські установи є основними суб'єктами первинного фінансового моніторингу і зобов'язані вживати заходи щодо виявлення у своїх клієнтів порогові та підозрілі фінансові операції та порушення законодавства у цій сфері [2].

У законі зазначено, що моніторинг фінансових операцій – це аналіз фінансових операцій клієнта, що здійснюються у процесі ділових відносин з ним, щодо відповідності таких фінансових операцій наявній у банку інформації про клієнта, його діяльність та ризик (у тому числі в разі необхідності про джерело коштів, пов'язаних з фінансовими операціями) [2]. По суті, це визначений державою порядок виявлення та запобігання існуванню сумнівних фінансових потоків. Серед основних завдань фінансового моніторингу законодавці виділяють, зокрема, боротьбу з «відмиванням» коштів, фінансовою підтримкою створення та поширення зброї масового знищення та тероризму.

У заданому Законі визначено великий перелік суб'єктів первинного фінансового моніторингу, до якого належать банки, страхові компанії, ломбарди, нотаріуси, аудиторів, бухгалтера та інші. Однак саме банківським установам відводиться провідна функція у виявленні різних фінансових порушень, оскільки вони володіють інформацією про фінансові операції своїх клієнтів, встановлюють рівень їх ризиковості, а також усіх суб'єктів цих розрахункових відносин.

Під фінансовий моніторинг, що здійснюється банківськими установами, підпадають такі операції як [5]:

- операції з готівкою;
- переказу коштів за кордон, в тому числі в офшори;
- фінансові операції політично значущих осіб, членів їх сімей або пов'язаних з ними осіб;
- будь-які фінансові операції, де простежується зв'язок із країнами, які внесені до списку держав, що не виконують належним чином рекомендації міжнародних організацій у сфері боротьби з легалізацією доходів.

Банківські установи, володіючи інформацією про проведені трансакції своїх клієнтів, здатні виявляти фінансові операції, що підлягають фінансовому моніторингу. На виявленні порушення вони повинні створювати анонімні канали повідомлення про них. Таким чином, механізм інформування про порушення фінансового моніторингу відповідає міжнародній практиці. Так, банки зобов'язані застосовувати заходи посиленої або спрощеної перевірки до клієнта у разі виявлення операцій, що відповідає хоча б одній з ознак: є складною; є незвично великою; її проводять у незвичний спосіб, їй бракує очевидної економічної чи законної мети; суперечить інформації щодо запланованої клієнтом діяльності з використанням послуг банку.

Також відповідно до Закону про фінансовий моніторинг [2] НБУ були запроваджені і інші положення, які стосуються діяльності банків як суб'єктів первинного фінансового моніторингу. Зокрема, затверджені моделі визначення відповідального працівника за проведення фінансового моніторингу, встановлено порядок замороження або розмороження активів підозрілих осіб, перелік критеріїв ризику та індикаторів підозрілості фінансових операцій.

За даними Звіту Державної служби фінансового моніторингу України банківські установи були і залишаються найбільш активними суб'єктами первинного фінансового моніторингу. На долю отриманих банками повідомлень про операції, що підлягають контролю, припадає в середньому 99 % повідомлень. Це тільки підтверджує важливу роль банківських установ в системі первинного моніторингу [3].

Загалом розкриття усієї інформації і контроль за бенефіціарами компаній відповідають вимогам часу та міжнародним стандартам. Покращення законодавства у сфері контролю за проведенням фінансових операцій відповідно до міжнародних норм дозволяє Україні значно скоротити можливості для «безпечного» циркулювання сумнівних грошових потоків та роботи злочинних структур. Наразі перелік критеріїв для трансакцій, які

підпадають під дії фінансового моніторингу набагато менший, що є безумовною перевагою нового законодавства.

Також метою діяльності банківських установ як суб'єктів первинного фінансового моніторингу є ідентифікація та верифікація клієнтів, які здійснюють фінансові операції. Провівши верифікацію за міжнародними стандартами AML, банківські установи повинні передавати інформацію про підозрілі фінансові операції на розгляд до фінансового моніторингу спеціально уповноваженого органу. Крім того, банківські установи перевіряють інформацію щодо кінцевого бенефіціарного власника клієнтів-юридичних осіб шляхом запиту структури власності, підтверджуючих документів, перевірки офіційних джерел тощо.

Однією з переваг діючої системи верифікації клієнтів є можливість її дистанційного здійснення. Національний банк наразі пропонує дві моделі дистанційної верифікації – повноцінну і спрощену. Зокрема ідентифікацію клієнтів можна здійснювати за допомогою систем BankID, через відозв'язок, за допомогою кваліфікованого електронного підпису, ідентифікація за допомогою платежу на окремий рахунок банку з особистого рахунку клієнта; дистанційне зчитування інформації з біометричного паспорта через смартфон клієнта. Система дистанційного обслуговування є найбільшою перевагою для клієнтів, особливо під час пандемії, що вимагає скорочення соціальних контактів.

Спрощену процедуру перевірки клієнта банківські установи можуть застосувати до своїх постійних клієнтів, співпраця з якими має низький ступінь ризику. В даному випадку перевагою для клієнта буде скорочення кількості документального оформлення взаємовідносин.

Таким чином, основні вимоги законодавства щодо фінансового моніторингу відводять банкам провідну роль у проведенні більш жорсткого контролю за фінансовими потоками, що відповідає міжнародним зобов'язанням України, підвищує рівень прозорості здійснення фінансових операцій, створює додаткові можливості і суттєві інструменти для подолання сірих схем та зменшення обсягів тіньового сектора української економіки.

Список використаних джерел:

1. Закірова С. Фінансовий моніторинг в Україні: реальні та міфічні загрози для бізнесу і громадян. Громадська думка про правотворення. 2020. № 10 (195). С. 15–25. URL: <http://nbuvip.gov.ua/images/dumka/2020/10.pdf>.
2. Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення». URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1702-18>
3. Звіт Державної служби фінансового моніторингу України за 2020 рік. <https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/0350/zvity/PublicZvit2020.pdf>
4. Смагло О.В. Функціонування системи фінансового моніторингу в Україні. Економіка і суспільство. 2021. Вип. 26. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/341/326>
5. Про здійснення банками фінансового моніторингу : Постанова правління НБУ № 65 від 19.05.2020 р.